10.1.2023

Talousvaliokunta

Eduskunta

LAUSUNTO, VNS 8/2022 vp Valtioneuvoston huoltovarmuusselonteko

Eduskunnan talousvaliokunta on pyytänyt lausuntoa luonnoksesta valtioneuvoston huoltovarmuusselonteoksi. Suomen Kuljetus ja Logistiikka SKAL ry lausuu selonteosta seuraavaa.

Yleistä

Selonteko on selkeä ja kattava kokonaisuus ja on tärkeää, että yhteiskunnan huoltovarmuutta tarkastellaan nyt kokonaisuutena, ensimmäisen kerran valtiollisen huoltovarmuusselonteon muodossa.

Huoltovarmuusselonteon laadinta ja aiempaa suuremman huomion kiinnittäminen huoltovarmuuteen sekä yhteiskunnalle kriittisiin toimintoihin on nyt erityisen ajankohtaista, kun elämme hyvinkin poikkeuksellisia aikoja, joista osoituksena mm. käsillä olevat haasteet energian riittävyyden suhteen sekä energianhinnan hyvin voimakkaat vaihtelut.

Venäjän rajan sulkeutuminen on muuttanut Suomen logistista asemaa merkittävästi. Suomen saavutettavuus on heikentynyt ja sijaintimme on muuttunut aiempaa syrjäisemmäksi, käytännössä pussin peräksi. Tämän vuoksi nyt on hyvin tärkeää koko maan elinvoiman ja kilpailukyvyn nimissä huolehtia liikenteen ja logistiikan tehokkaista toimintaedellytyksistä ja logistisesta kilpailukyvystä suhteessa muihin maihin. Yksi konkreettinen esimerkki tässä ajassa on ammattidieseljärjestelmä mm. päästövähennystoimenpiteiden aiheuttamien kustannuspaineiden hillitsemiseksi ja kotimaisen logistiikka-alan kilpailukyvyn parantamiseksi monen muun EU-maan tavoin. Tämä on myös huolehtimista Suomen huoltovarmuudesta turvaamalla kotimaisen kuljetus- ja logistiikka-alan toimintaedellytyksiä.

Kuljetus- ja logistiikkasektorin kriittinen rooli monen muun toimialan ja yhteiskunnan toiminnan jatkuvuuden turvaamisessa on tärkeää tiedostaa ja huomioida alkaen mm. elintarvikkeiden toimitusketjuista ja sairaanhoitoon liittyvistä hyvin moninaisista kuljetustarpeista.

Kaikessa päätöksenteossa tulisi hyvin vahvasti ja kattavasti tunnistaa vaikutukset kotimaiselle kuljetus- ja logistiikkasektorille, niin kustannusvaikutusten kuin muidenkin toimintaympäristöä ja -edellytyksiä koskevien vaikutusten osalta.

Suomen huoltovarmuus, häiriötilanteisiin varautuminen ja koko yhteiskunnan jatkuvuuden hallinta on pohjannut perinteisesti julkisen ja yksityisen sektorin tiiviiseen yhteistyöhön, tästä

on tärkeää pitää kiinni perustana myös jatkossa ja asia onkin nostettu heti selonteon alussa hyvin esille tuoden myös kolmas sektori julkisen ja yksityisen rinnalle hyvin tärkeänä toimijana monissa häiriö- ja kriisitilanteissa.

Kansainvälinen yhteistyö

Kansainvälinen yhteistyö on tärkeää myös Suomen huoltovarmuuden turvaamiseksi. Riippuen häiriötilanteen, kriisin tai poikkeusolon luonteesta voi kansainvälinen yhteistyö olla ainoa avain kriisistä ulospääsyyn. Varautumisessa on samanaikaisesti kuitenkin lähdettävä omista kansallisista lähtökohdista ja tarpeista eikä kansainvälisillä toimilla tai sopimuksilla voida korvata omia toimia. Tämä ajatus on mielestämme hyvin mukana selonteossa.

Liikenne ja logistiikka on tänä päivänä vahvasti kansainvälisesti verkottunutta mm. toimitusketjujen osalta ja tämä on tärkeää huomioida varautumis- ja huoltovarmuustyössä. Koronapandemia osoitti konkreettisesti globaalin logistiikan haavoittuvuuden, mutta toisaalta myös kuinka nopeilla häiriönhallinnan toimilla saadaan yhteiskunnan toiminnalle välttämätön logistiikka sujumaan niin maalla kuin merilläkin.

Huoltovarmuuden toimintaympäristön kehitys ja sen vaikutukset

Skenaariotyö ja tulevaisuuden ennakointityö on tärkeä osa huoltovarmuutta. Ennakoinnilla pyritään tunnistamaan mm. tulevaisuuden kehityskulkua ja tulevia muutoksia, mutta myös näihin liittyviä uusia mahdollisia riskejä. Tärkeää on myös huolehtia varautumisesta aiemmin tunnistettuihin riskeihin ja niiden mahdolliseen toteutumiseen.

Selonteossa on tunnistettu isoja megatrendejä, kuten ilmastonmuutos globaalina asiana, väestön ikääntyminen, hybridivaikuttaminen ja digitalisaation mukanaan tuomat kyberuhat, jotka kaikki vaikuttavat myös varautumiseen. Näillä kaikilla on laajoja vaikutuksia, joiden syy-seuraussuhteita on vaikeampaa määritellä kuin ns. perinteisemmissä riskeissä. Kaikkiin liittyy moninaisia tekijöitä, myös liikenne- ja logistiikkasektorilta, siksi näemme hyvänä, että yhteiskunnan muutostekijöitä tarkastellaan riittävän laajasta näkökulmasta lähtien.

Megatrendit muuttavat maailmaa ja vaikuttavat luonnollisesti myös meillä. Oikeanlaisilla toimenpiteillä ja ohjauskeinoilla (myös taloudellisilla) voidaan muutosvaiheiden kautta saavuttaa myös yhä parempaa huoltovarmuuden tasoa. Esimerkiksi ilmastonmuutoksen käynnistämä siirtymä pois fossiilisesta energiasta voi parhaimmillaan johtaa yhä vahvempaan energiaomavaraisuuteen Suomessa ja huoltovarmuuden paranemiseen.

Jatkuvuuden hallinta on keskeinen työkalu varautumisessa, niin yritysten kuin julkisten toimijoidenkin vastuulla olevien toimintojen osalta. Tämä lähtee myös kunkin organisaation omien riskien ja pullonkaulakohtien tunnistamisesta. Tätä näkökulmaa on tärkeää korostaa ja tukea varautumistyössä.

Huoltovarmuuden toimintamalli

Huoltovarmuuden keskeisenä elementtinä oleva julkisen ja yksityisen sektorin tiivis yhteistyö on tärkeää säilyttää toimintamallin perustana myös jatkossa, kuten selonteossa on kuvattukin. Organisointimalli ja toimijakokonaisuus on tärkeää pitää myös selkeänä.

Logistiikkasektorin ja maakuljetuspoolin toiminnan ja koko yhteiskunnan toimivuuden kannalta kriittisen kuljetuselinkeinon osalta on tärkeää huomioida alan pienyritysvaltaisuus. Vaikka alalla on isojakin toimijoita, on monella isolla logistiikkatoimijallakin operatiivinen kuljetusten suorittaminen ulkoistettu pk-sektorin kuljetusyrityksille. Alihankinta- ja toimitusketjukokonaisuuksien tunnistaminen on tärkeää.

Sektorikohtaisen varautumisen lähtökohtia

Kuljetus- ja logistiikka-alan varautumisen tavoitteena on turvata yhteiskunnan elintärkeät liikenne- ja kuljetuspalvelut myös vakavissa häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa. Koska varautumisen perustana ovat markkinaehtoiset yritykset ja logistiikkapalvelut, on tärkeää huolehtia toimialan toimintaedellytyksistä mm. kaikessa lainsäädäntötyössä. Tämä tarkoittaa erityisesti toimialan kilpailukyvystä huolehtimista verrokkimaihin näihin normaalioloista lähtien. On myös tärkeää tunnistaa ja tunnustaa kotimaisen kuljetus- ja logistiikka-alan keskeinen rooli yhteiskunnan monien muiden toimintojen jatkuvuuden turvaamisessa. Koronapandemia ja Ukrainan sodan vaikutukset ovat osoittaneet konkreettisesti kuinka pitkälle meneviä ja pitkäkestoisia vaikutuksia häiriöistä logistiikka- ja toimitusketjuissa voi aiheutua yhteiskunnalle, monelle yritystoiminnalle ja arkielämälle.

Kuljetus- ja logistiikkatoimiala ja sen yrityksiä koskeva päätöksenteko on myös pidettävä riittävissä määrin kotimaassa, jotta siihen voidaan nojata myös yhteiskunnan poikkeavissa oloissa. Suomella tulee olla mm. valmius tehdä energian ja sen saatavuuden kannalta poikkeusoloissa ratkaisuja, jotka varmistavat logistiikkasektorin toimintaedellytykset, sama koskee poikkeuksellisia energian hinnanmuutoksia. Huoltovarmuuden näkökulmasta on ensiarvoisen tärkeää, että markkinoilla toimivat kuljetus- ja logistiikka-alan yritykset säilyttävät kannattavuutensa ja siten toimintaedellytykset esim. rajuissa ja odottamattomissa energian hinnannousuissa.

Yhtenä esimerkkinä keväältä 2022 on Ukrainan sodan ja Venäjän vastaisten pakotteiden alkuvaiheessa uhannut AdBlue-lisäainepula, joka iski hyvin nopeasti ja ehti jopa hetkellisesti pysäyttää joitakin kuljetuksia. Nykyaikaisen kuljetuskaluston toiminnalle välttämättömän lisäaineen saatavuusongelmat uhkasivat merkittävää osaa yhteiskunnan kuljetuksia, ja tilanteella olisi ollut hyvin suuret vaikutukset yhteiskunnan toiminnalle, mikäli tilannetta ei olisi saatu hyvin nopeasti hallintaan.

Kotimaisen kuljetusalan elinvoimaisuus liittyy myös sotilaalliseen huoltovarmuuteen, sillä puolustuskyky syntyy osaltaan muualta ns. siviiliyhteiskunnasta saatavista resursseista mm. kuljetuskaluston suhteen.

Varautumisen ja huoltovarmuuden kehittäminen

Huoltovarmuusorganisaation osana toimiva Logistiikkasektori on oleellinen toimialan varautumista koordinoiva taho. Koska kuljetus- ja logistiikka-ala on hyvin keskeinen toimiala

välillisesti monen yhteiskunnan toiminnon ja muun elinkeinoalan toiminnalle, on sen rooli tunnistettava riittävän kattavasti.

Selonteossa on myös tunnistettu tarve kiinnittää huomiota nykyistä enemmän pk-yritysten tietoisuuden ja osaamisen kehittämiseen. Logistiikkatoimialalla Logistiikka 2030 -kehitysohjelma on yksi tärkeä toimenpide. Koska yhteiskunnan kriittistenkin kuljetusten toiminta on markkinaehtoisten, pitkälti pk-sektorin yritysten vastuulla, on näiden yritysten osaaminen, kannattavat toimintaedellytykset ja varautumiseen liittyvä resurssointi turvattava.

Suomen Kuljetus ja Logistiikka SKAL ry

Anssi Kujala
toimitusjohtaja

Janne Kojo
yhteiskuntasuhteiden päällikkö

Suomen *Kuljetus ja Logistiikka SKAL ry on maanteiden tavaraliikenteen ja logistisia palveluja tarjoavien yritysten edunvalvontajärjestö ja asiantuntija. Järjestö edustaa laajalti Suomen kuljetus- ja logistiikka-alaa ja sen jäsenistöön kuuluu noin 4 200 kuljetus- ja logistiikkayritystä ympäri Suomea.*